

Wojciech Zbaraszewski

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

**DZIAŁALNOŚĆ I FINANSOWANIE
PARKÓW NARODOWYCH W POLSCE**

Streszczenie: Istniejący w Polsce system ochrony przyrody był budowany przez kilkadziesiąt ostatnich lat. Dzięki niemu znaczne obszary kraju o najwyższych walorach przyrodniczych udało się objąć różnorodnymi formami ochrony. Jednocześnie praktyka pokazuje, że system ten ma wiele wad, jest niespójny i nieskuteczny. Zmian wymagają przepisy prawne związane z ochroną przyrody. Z końcem 2010 r. nastąpiła likwidacja gospodarstw pomocniczych, które działały przy parkach narodowych. Rozwiązanie polegające na przekształceniu parku narodowego w państwową osobę prawną może w przyszłości prowadzić do komercjalizacji parków narodowych, tj. do zmuszenia ich do utrzymywania się z eksploatacji lub udostępniania własnych zasobów przyrodniczych.

Słowa kluczowe: ochrona środowiska, finansowanie, działalność, parki narodowe.

1. Wstęp

Polski dorobek w zakresie ochrony przyrody i funkcjonowania systemu ochrony przyrody w XX wieku był wzorem dla wielu krajów europejskich. Takie postaci, jak: Adam Wodziczko, Jan Gwałbert Pawlikowski, Marian Raciborski, Walery Goetel, Władysław Szafer, były pionierami ochrony przyrody, a do Polski przyjeżdżano, aby zapoznać się z tym, jak powinno się chronić narodowe dziedzictwo przyrodnicze. Jednak po okresie transformacji ustrojowej, przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej okazuje się, że ochrona przyrody w Polsce jest w poważnym kryzysie. Już w 2007 r. Państwowa Rada Ochrony Przyrody (PROP) przyjęła uchwałę, z której wynika, że lista najważniejszych przeszkód, które utrudniały lub uniemożliwiały skuteczną ochronę przyrodniczego dziedzictwa, była bardzo długa. Już wówczas parki narodowe znajdowały się w stanie kryzysu [Państwowa Rada Ochrony Przyrody 2007, s. 4].

Rok 2011 jest dla wszystkich parków narodowych w Polsce okresem poważnych zmian. Zgodnie z Ustawą z dnia 27 sierpnia 2009 r. *Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych* zlikwidowane zostały funkcjonujące dotąd przy parkach narodowych gospodarstwa pomocnicze, do których trafiały m.in. wpływy z: biletów

wstępu, wycinki drzew czy z dzierżaw parkingów. Z tych środków finansowano wiele zadań w obrębie parków narodowych.

Celem pracy jest zaprezentowanie problemów związanych z działalnością i finansowaniem parków narodowych w Polsce, zwłaszcza w kontekście dyskusji na temat ich przyszłej formy organizacyjno-prawnej.

2. Material

Podstawowym źródłem danych wykorzystanych w artykule są dane z raportu „Ochrona środowiska 2010” opublikowanego przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) w zbiorczym opracowaniu z serii „Informacje i Opracowania Statystyczne”, a także materiały Ministerstwa Środowiska.

Ponadto w celu możliwie wszechstronnego i obiektywnego przedstawienia wieloaspektowej problematyki wykorzystano właściwą tematycznie literaturę przedmiotu, akty prawne i dane administracyjne.

3. Ochrona przyrody w Polsce

Rzeczpospolita Polska jest zaliczana do grupy państw europejskich o najwyższym wskaźniku różnorodności biologicznej w zakresie liczby gatunków, a także walorów środowiskowych. W celu zachowania posiadanych wartości przyrodniczych w Polsce funkcjonują różnorodne formy ochrony prawnej obszarów i obiektów, a także poszczególnych gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk.

W końcu 2009 r. wśród prawnie chronionych obiektów i obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych były:

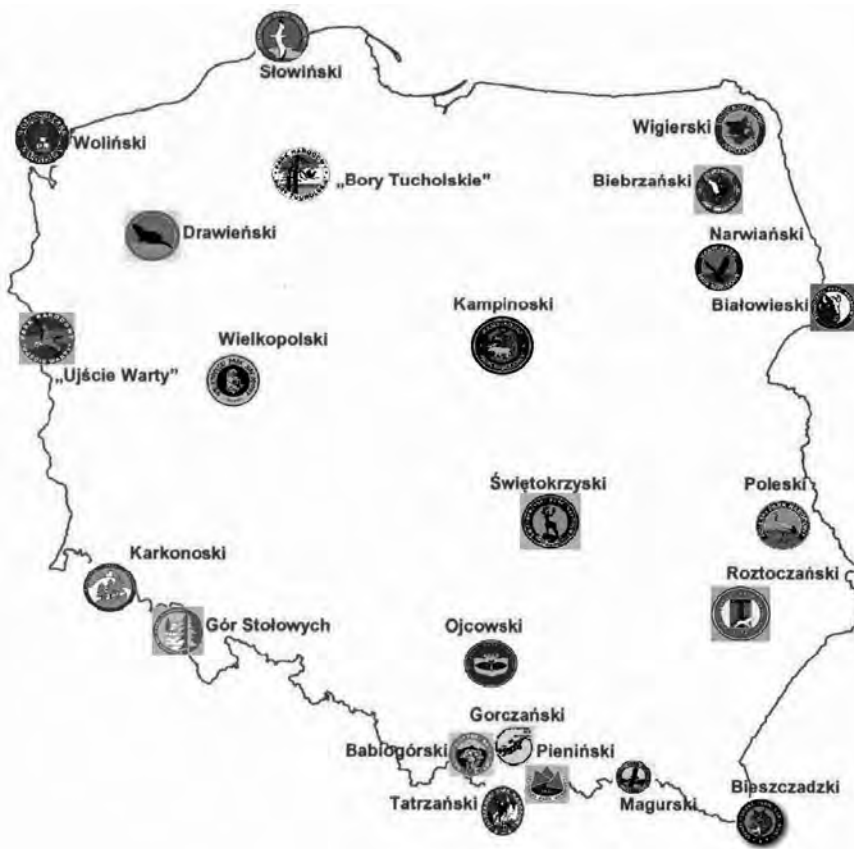
- 23 parki narodowe,
- 1451 rezerwatów przyrody o powierzchni 163,4 tys. ha,
- 120 parków krajobrazowych zajmujących powierzchnię 2518,0 tys. ha,
- 384 obszary chronionego krajobrazu o powierzchni 6913,1 tys. ha,
- 7155 pozostałych form ochrony przyrody,
- 35 420 pomników przyrody [*Ochrona środowiska 2010*, s. 36-37].

Powierzchnia obszarów prawnie chronionej przyrody (bez obszarów sieci Natura 2000) w końcu 2009 r. wynosiła 10,1 mln ha, co stanowiło prawie 1/3 powierzchni kraju [*Ochrona środowiska 2010*, s. 280].

Najwyższą formą w systemie ochrony przyrody jest park narodowy. Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów [Ustawa o ochronie przyrody 2004, art. 8].

4. Charakterystyka parków narodowych w Polsce

Jak wcześniej sygnalizowano, najwyższą pozycję spośród prawnie chronionych form ochrony przyrody zajmują parki narodowe. Polska przyjęła definicję parku narodowego ustaloną przez Światową Unię Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN – *International Union for Conservation of Nature*), dlatego wszystkie 23 polskie parki narodowe jako odpowiadające wymogom IUCN znalazły się na jej liście. Ich lokalizację na terenie kraju przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Lokalizacja parków narodowych w Polsce

Źródło: [Parki narodowe w Polsce... 2010, s. 3].

Ponadto 8 parków narodowych UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*) wpisano na listę rezerwatów biosfery (Babiogórski, Białowiecki, Bieszczadzki, Kampinoski, Karkonoski, Poleski, Słowiński, Tatrzański), w tym 1 (Białowiecki) został uznany za obiekt dziedzictwa światowego.

Łączna powierzchnia parków narodowych w Polsce w końcu 2009 r. wynosiła 314,5 tys. ha, co stanowiło 1% powierzchni kraju [Ochrona środowiska 2010, s. 280]. Najmniejszy był Ojcowski Park Narodowy (2146 ha), największy zaś Biebrzański Park Narodowy (59 223 ha).

Jak wynika z danych zawartych w opracowaniu GUS z 2010 r., ścisłą ochroną, wykluczającą jakąkolwiek ingerencję człowieka, objęto 21% ogólnej powierzchni parków, ochroną częściową zaś – 60% ogólnej powierzchni parków. Pozostałe 19% stanowią tereny zajęte przez infrastrukturę parku, tereny rolne oraz obszary własności prywatnej, objęte ochroną krajobrazową.

W parkach narodowych wyróżniono 317 zespołów roślinnych, w tym 76 zespołów leśnych i zaroślowych oraz 241 nieleśnych, na ogólną liczbę 410 zespołów roślinnych znanych w kraju. Wśród nich znajduje się 20 zespołów endemicznych, czyli unikatowych dla danego miejsca lub regionu.

Dla turystów udostępniono 129 ścieżek dydaktycznych oraz 3243 km szlaków turystycznych. Ponadto niemal we wszystkich parkach narodowych działają muzea lub ośrodki dydaktyczno-informacyjne. Parki prowadzą także własną działalność wydawniczą. Liczba gości odwiedzających polskie parki narodowe wynosi aż ok. 11 milionów rocznie. Zjawisko antropopresji na parki narodowe jest przedmiotem wielu badań, m.in. w Wielkiej Brytanii [Kendal, Ison, Enoch 2010, s. 224-229].

Zamierzenia dotyczące tworzenia nowych parków zostały potwierdzone w przyjętych dokumentach, tj. Krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej oraz w towarzyszącym jej Programie działań na lata 2007-2013. Przewidują one uzupełnienie istniejącego systemu obszarów chronionych m.in. o trzy nowe parki narodowe: Turnicki, Mazurski i Jurajski.

5. Funkcje parków narodowych

Parki narodowe, jako istotna składowa systemu obszarów chronionych, pełnią wiele funkcji wywołujących skutki o charakterze środowiskowym, społecznym i ekonomicznym. Funkcje parku narodowego wynikają z celu, dla którego parki narodowe utworzono, czyli dla ochrony całości przyrody w całej jej różnorodności [Ustawa o ochronie przyrody 2004, art. 8 ust. 2]. W ustawie wskazano również cele, dla których park może być udostępniany. Cel podstawowy jest uzupełniany o cele: naukowe, edukacyjne, kulturowe, turystyczne rekreacyjne i sportowe, pod warunkiem że nie wpłyną one negatywnie na przyrodę. Przy tak określonych celach funkcjonowania parków narodowych można wskazać dwie podstawowe funkcje, por. [Bołtro miuk 2010, s. 15]:

- 1) funkcję ochronną (zachowawczą),
- 2) funkcję pozaochronną (użytkową), w której można wyróżnić:

2.1) funkcję naukową, polegającą na poszerzaniu i pogłębianiu wiedzy, szczególnie w zakresie nauk przyrodniczych,

2.2) funkcję edukacyjną, mającą na celu podnoszenie świadomości przyrodniczej społeczeństwa i polegającą na formułowaniu programów edukacyjnych,

2.3) funkcję turystyczną polegającą na udostępnieniu parku narodowego do zwiedzania [Górski (red.) 2009, s. 516].

Ze względu na pełnione przez parki narodowe funkcje powinny one być przedmiotem zainteresowania decydentów, w tym także w kwestii ich finansowania, co będzie przedmiotem dalszych rozważań.

6. Finansowanie działalności parków narodowych w Polsce

Park narodowy jest państwową jednostką budżetową w rozumieniu ustawy o finansach publicznych [Ustawa o ochronie przyrody 2004, art. 8 ust. 3]. Dlatego funkcjonowanie parków narodowych jest finansowane bezpośrednio z budżetu państwa, a uzyskiwane dochody odprowadzane są również do budżetu. Wydatki na parki narodowe w ustawie budżetowej mieszczą się w części 41 (Środowisko), dziale 925 (Ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody), podrozdziale 92501 (Parki narodowe) oraz 92597 – Gospodarstwa pomocnicze (dotacje), według grup wydatków. Gospodarstwa pomocnicze ujęte są w załączniku nr 4 – „Zakłady budżetowe, gospodarstwa pomocnicze (...)”, część 41, poz. 20.

Udział wydatków na utrzymanie parków narodowych w budżecie państwa na 2010 r. w porównaniu z 2001 r. zmalał, co wynika z danych zawartych w tab. 1. W budżecie na 2010 r. zaplanowano wydatki na parki narodowe w udziale 0,0291% całości wydatków. Pozytywnym kierunkiem przemian w finansowaniu parków z budżetu jest fakt, że począwszy od 2006 r. udział ten powoli, ale systematycznie wzrasta.

Tabela 1. Wydatki budżetu państwa w latach 2001-2010

Rok	2001	2002	2006	2008	2009	2010
Pozycja	w tys. zł					
Wydatki budżetu państwa	181 604 087	185 101 632	225 828 675	308 982 737	321 221 112	301 220 817
– w tym wydatki na parki narodowe	55 273	52 680	54 104	75 006	84 165	87 667
Udział [%]	0,0304%	0,0285%	0,0240%	0,0243%	0,0262%	0,0291%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaw budżetowych w poszczególnych latach.

Wysokość środków z budżetu państwa była niewystarczająca dla zapewnienia bieżącego funkcjonowania tych jednostek budżetowych w analizowanych latach.

Było to sygnalizowane zarówno w literaturze przedmiotu [Sobolewski 2008, s. 82], jak i w dokumentach państwowych [*Funkcjonowanie parków narodowych...* 2006, s. 29].

Dane zawarte w tab. 2 wskazują, że w parkach narodowych świadczenia na rzecz osób fizycznych, wynagrodzenia i wydatki obligatoryjne (m.in. podatki, odpisy na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych) stanowiły ok. $\frac{3}{4}$ wydatków ogółem. Dlatego w pełni jest uprawniony wniosek, że ze środków budżetowych w parkach pokrywane były przede wszystkim wynagrodzenia pracowników.

Pozostałe wydatki bieżące (m.in. energia elektryczna, ciepła, usługi pozostałe, usługi remontowe) wraz z wydatkami majątkowymi (inwestycje budowlane, zakup środków trwałych) i dotacje w 2009 r. stanowiły zaledwie 26,3%, co pozwalało jedynie na bardzo ograniczone utrzymanie funkcjonowania parków narodowych. Kwota wydatków majątkowych była kwotą minimalną (udział poniżej 1% w 2009 r. w całości wydatków).

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (UE) stworzyło możliwości ubiegania się o środki wspierające działalność parków narodowych z funduszy UE. Należy jednocześnie podkreślić, że dotychczasowy system finansowania parków narodowych nie był przygotowany do bezpośredniego przyjmowania środków z UE. Fundusze UE jako źródło finansowania wykorzystywane było w 2009 r. jedynie w nielicznych parkach narodowych w Polsce i zazwyczaj w relatywnie niewielkich kwotach. Wyjątkiem był Karkonoski Park Narodowy, w którym wykorzystano 70% całości pozyskanych w ten sposób środków. Na znikomy udział parków narodowych w wykorzystaniu środków UE, grantów i funduszy przedakcesyjnych wskazywał już raport NIK, według którego w 2003 r. wykorzystano tylko 560 tys. zł, a w 2004 r. jedynie 362 tys. zł, co stanowi zaledwie 0,3% przychodów wszystkich 23 parków ogółem [*Funkcjonowanie parków narodowych...* 2006, s. 29]. Niewielkie wykorzystanie tego źródła finansowania wynikało m.in. z braku mechanizmów wspólnego pozyskiwania środków przez parki w warunkach zbyt wysokich dla pojedynczego parku narodowego wartości progowych projektów przyjmowanych do wsparcia.

Działania ochronne, zatwierdzane przez ministra środowiska, były finansowane ze środków pozabudżetowych. W systemie finansowania parków narodowych kluczowe znaczenie miały gospodarstwa pomocnicze.

Gospodarstwem pomocniczym jednostki budżetowej jest wyodrębniona z jednostki budżetowej pod względem organizacyjnym i finansowym część jej podstawowej działalności lub działalność uboczna [Ustawa o finansach publicznych 2009, art. 26 ust. 1]. Gospodarstwo pokrywa koszty swojej działalności z uzyskiwanych przychodów własnych. Celem funkcjonowania gospodarstw pomocniczych w parkach narodowych była realizacja zadań z zakresu ochrony przyrody finansowana ze środków wypracowanych w ramach tej działalności. Źródłami przychodów gospodarstw pomocniczych przy parkach narodowych były:

- sprzedaż produktów drzewnych i nie drzewnych,
- opłaty za wstęp do parku narodowego lub na niektóre jego obszary,

Tabela 2. Plan wydatków parków narodowych z budżetu państwa w 2009 r.

Lp.	Nazwa parku	Budżet							Środki pozabudżetowe wykonane na 30.09.2009 r.	
		Ogółem	Dotacje	Świadczenia	Wydatki bieżące	W tym:		Wydatki majątkowe		Finansowanie i współfinansowanie projektów UE
						Wymagrodzenia				
1	Babiogórski	1 748 000	30 000	64 210	1 646 790	1 168 000	7 000	0	135 038	
2	Białowiecki	4 391 000	40 000	75 000	4 276 000	3 272 125	0	0	806 854	
3	Biebrzański	5 040 900	0	150 888	4 721 112	3 414 000	0	168 900	540 627	
4	Bieszczadzki	4 166 402	110 000	129 608	3 826 392	2 619 065	4 300	96 102	1 919 059	
5	„Bory Tucholskie”	1 688 000	30 000	44 408	1 613 592	1 162 000	0	0	272 968	
6	Drawieński	2 463 000	0	55 145	2 407 855	1 816 000	0	0	243 320	
7	Gorzański	3 449 216	90 000	151 345	2 661 655	1 966 000	51 700	494 516	2 945 580	
8	Gór Stołowych	2 628 000	0	111 000	2 487 000	1 806 000	30 000	0	245 316	
9	Kampinoski	9 206 000	0	326 965	8 619 035	6 084 015	180 000	80 000	2 281 073	
10	Karkonoski	6 254 105	0	131 250	3 258 250	1 765 300	0	2 864 605	1 398 761	
11	Magurski	3 655 000	0	73 981	3 581 019	2 675 296	0	0	18 001	
12	Narwiański	1 554 653	30 000	29 402	1 254 598	889 000	0	240 653	471 923	
13	Ojcowski	2 342 000	70 000	31 473	2 023 527	1 508 000	217 000	0	3 663 135	
14	Pieniński	2 017 000	0	82 868	1 874 132	1 359 204	60 000	0	333 103	
15	Poleski	2 466 000	60 000	65 944	2 320 056	1 605 915	20 000	0	502 812	
16	Roztoczański	3 226 000	0	53 861	3 172 139	2 327 999	0	0	2 660 768	
17	Słowiński	2 713 000	0	94 467	2 469 533	1 828 000	48 000	101 000	66 216	
18	Świętokrzyski	3 229 000	0	73 657	3 142 343	2 235 498	13 000	0	0	
19	Tatrzański	6 017 000	0	262 770	5 754 230	4 512 000	0	0	1 534 653	
20	„Ujście Warty”	1 348 000	40 000	28 124	1 258 044	885 058	21 832	0	617 362	
21	Wielkopolski	2 827 000	0	101 681	2 725 319	2 135 848	0	0	596 571	
22	Wigierski	4 067 591	0	126 391	3 856 609	2 923 751	5 000	79 591	1 934 858	
23	Woliński	2 542 000	0	50 097	2 391 903	1 809 929	100 000	0	0	
OGÓLEM		79 038 867	500 000	2 314 535	71 341 133	51 768 003	757 832	4 125 367	23 187 996	

Źródło: [Działalność i finansowanie... 2010, s. 16].

- opłaty za udostępnianie parku narodowego lub niektórych jego obszarów,
- opłaty za wstęp do niektórych obiektów parku,
- sprzedaż usług, np. transportowych, warsztatowych, budowlanych.

Udział środków gospodarstw pomocniczych w realizacji zadań parków narodowych kształtował się na poziomie do 90% [*Parki narodowe w Polsce...* 2010, s. 17]. Pozostałe pozabudżetowe źródła miały zdecydowanie mniejszy udział i pochodziły z: Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, EkoFunduszu [Sitnicki (red.) 2010 s. 27], a także z innych źródeł zewnętrznych.

Nowelizacje ustawy o finansach publicznych i ustawy o ochronie przyrody spowodowały, że gospodarstwa pomocnicze przy parkach narodowych zostały zlikwidowane z końcem 2010 r., co było odpowiedzią na istniejące problemy wynikające z dotychczasowego dualizmu w parkach narodowych polegającego na istnieniu jednostki macierzystej i gospodarstwa pomocniczego oraz nakładania się wykonywanych przez nie zadań.

Począwszy od 2011 r., za wstęp do parku narodowego oraz za udostępnianie jego obszarów pobierane są opłaty, które są dochodami budżetu państwa albo przychodami instytucji gospodarki budżetowej (o ile taka instytucja zostanie utworzona) i są przeznaczone na tworzenie i utrzymanie infrastruktury turystycznej i edukacyjnej parku narodowego oraz na ochronę przyrody [Ustawa o ochronie przyrody 2004, art. 12 ust. 9].

Jak wynika z materiałów Ministerstwa Środowiska, środki gospodarstw pomocniczych stanowiły najistotniejsze źródło finansowania parków, a ich udział w realizacji zadań służących celom parku wynosił przeciętnie ok. 50% [*Działalność i finansowanie...* 2008, s. 12]. Bez wprowadzonego od początku 2011 r. rozwiązania i przy istniejących ograniczeniach finansowania z budżetu państwa parki narodowe nie mogłyby realizować przypisanych im zadań.

7. Kontrowersje wokół przyszłości polskich parków narodowych

Zmiana modelu funkcjonowania parków narodowych, zarządzania nimi jest szeroko dyskutowana także na świecie [Eagles 2008, s. 39]. W Polsce istotne źródła finansowania parków narodowych, jakimi były gospodarstwa pomocnicze, zostały zlikwidowane z końcem 2010 r. Jednak nadal trwają prace nad określeniem formy organizacyjno-prawnej działania parków narodowych w Polsce. Projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw znajduje się nadal w trakcie prac legislacyjnych.

Ministerstwo Środowiska dąży do przekształcenia państwowych jednostek budżetowych (parków narodowych) w państwowe osoby prawne, co jest zgodne z ustawą [Ustawa o finansach publicznych 2009, art. 9 pkt 14]. Według koncepcji Ministerstwa Środowiska, wybór państwowej osoby prawnej jako nowej formy organizacyjno-prawnej parków narodowych zapewni możliwość sprawnego funkcjonowania parków narodowych i wykonywania zadań ustawowych. Możliwe będzie

przy tym szczegółowe uregulowanie zasad ich gospodarki finansowej [www.mos.gov.pl].

Jednak takie rozwiązanie budzi w środowisku związanym z ochroną przyrody liczne wątpliwości. Zastrzeżenia budzi zwłaszcza fakt, że forma państwowej osoby prawnej dotychczas stosowana była do komercjalizowanych przedsiębiorstw państwowych, co może w przyszłości prowadzić do komercjalizacji parków narodowych, tj. do zmuszenia ich do utrzymywania się z eksploatacji lub udostępniania własnych zasobów przyrodniczych. Ponadto wątpliwości wzbudza to, że proponowane regulacje nie zawierają zapisów utrzymania na niezmnieszonej poziomie dotacji budżetowych dla parków narodowych, w związku z czym mogą one być stopniowo obniżane, a w przyszłości nawet zupełnie wygaszone, jako że „parki narodowe mają możliwość finansowania się z własnych przychodów”. W wątpliwość podawany jest również mechanizm, w którym m.in. pensje pracowników, realizacja działań edukacyjnych, zakupu wyposażenia, realizacji inwestycji będą uzależnione od uzyskiwanych przez park przychodów, pochodzących np. ze sprzedaży drewna i z turystycznego udostępnienia parku. To może generować nieuniknioną presję na zwiększenie tych przychodów, nawet kosztem walorów przyrodniczych parku. Jest to poważne zagrożenie, szczególnie w kontekście faktu, że obecnie wśród najważniejszych słabości i zagrożeń parków narodowych w skali Polski wymienić trzeba: wysoki poziom antropopresji na ekosystemy leśne (powodowanej przez wykonywane w lasach działania przypominające typową gospodarkę leśną) oraz nadmierny w wielu miejscach ruch turystyczny – a to właśnie sprzedaż drewna z ekosystemów leśnych i opłaty z udostępnienia do turystyki są i będą najważniejszymi źródłami przychodów parków narodowych [Opinia Klubu Przyrodników... 2010, s. 1-6]. Doświadczenia z lat ubiegłych z niektórych parków wskazują, że może dochodzić do patologii – użytkowania drzewostanów parku, które powinny być chronione.

8. Podsumowanie

Najbardziej reprezentacyjne formy ochrony przyrody, czyli parki narodowe, borykają się z wieloma trudnościami, zwłaszcza w sferze organizacyjnej i finansowej. Podstawowym problemem była stosowana formuła organizacyjno-prawna parku narodowego, obejmująca dwa odrębne podmioty: jednostkę budżetową i gospodarstwo pomocnicze. Gospodarstwa pomocnicze, które zlikwidowano z końcem 2010 r., stanowiły istotne źródło finansowania działalności w parkach. Rozwiązanie problemu instytucjonalnego jedynie przez likwidację gospodarstw pomocniczych może pogorszyć i tak już bardzo złą sytuację finansową parków narodowych. Brak środków finansowych poważnie ogranicza możliwości prowadzenia działalności podstawowej, gdyż zdecydowana większość środków budżetowych, jakimi dysponowały parki, była przeznaczona na wynagrodzenia.

Znaczenie, jakie polityka unijna przypisuje ochronie różnorodności biologicznej, pozwala mieć nadzieję, że z czasem także w Polsce wzrośnie ranga spraw związanych z ochroną przyrody.

Literatura

- Bochniarz S., *Finansowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony przyrody przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej*, [w:] *Finansowanie ochrony przyrody. Doświadczenia i perspektywy*, red. A. Mazgajski, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2003.
- Bołtromiuk A., *Biebrzański Park Narodowy jako przykład integracji funkcji ochronnej i rolniczej na obszarach Natura 2000*, „Więś i Rolnictwo” 2010 nr 1 (146).
- Działalność i finansowanie parków narodowych*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2010.
- Eagles P.F.J., *Governance Models for Parks, Recreation and Tourism*, [w:] K.S. Hanna, D.S. Slocombe (red.), *Transforming Parks and Protected Areas. Policy and Governance in a Changing World*, Taylor&Francis Group, New York 2008.
- Funkcjonowanie parków narodowych w zakresie zachowania, zrównoważonego użytkowania oraz odnawiania zasobów przyrody*, Najwyższa Izba Kontroli, Kraków 2006.
- Górski M. (red.), *Prawo ochrony środowiska*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009.
- Informacja o wynikach kontroli w parkach narodowych*, Najwyższa Izba Kontroli, DOŚ-41007/2000, Warszawa 2001.
- Kendal J., Ison S., Enoch M., *UK national parks: a role for road-pricing?*, „International Journal of Sustainable Transportation” 2010 vol. 5.
- Krajowa strategia ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej*, Uchwała nr 270/2007 Rady Ministrów z dnia 26 października 2007 r.
- Ministerstwo Środowiska, www.mos.gov.pl, 12 stycznia 2011 r.
- Ochrona środowiska 2010*, GUS, Warszawa 2010.
- Opinia Klubu Przyrodników o projektowanej przez Ministerstwo Środowiska reformie parków narodowych, Klub Przyrodników, Świebodzin 2010.
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody, *Najważniejsze problemy ochrony przyrody w Polsce*, Warszawa 2007.
- Parki narodowe w Polsce. Działalność organizacyjna i finansowanie w 2009 r.*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2010.
- Sitnicki S. (red.), *Fundacja EkoFundusz w liczbach*, Agencja Wydawnicza Alter, Warszawa 2010.
- Sobolewski M., *Finansowanie ochrony przyrody*, [w:] *Ochrona przyrody*, red. M. Gwiazdowicz, Wydawnictwo Sejmowe Kancelarii Sejmu, Warszawa 2008.
- Ustawa budżetowa na rok 2001 z dnia 1 marca 2001 r., DzU nr 21, poz. 246.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, DzU 92, poz. 880 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. *Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych*, DzU nr 157, poz. 1241 ze zm.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, DzU 2009 nr 157, poz. 1240; 2010 nr 28, poz. 146; nr 96, poz. 620; nr 123, poz. 835; nr 152, poz. 1020.

ACTIVITY AND FINANCING OF NATIONAL PARKS IN POLAND

Summary: The nature conservation and care system has been constructed for several years in Poland. Thanks to its implementation the significant parts of the country with the highest natural value have been helped with various forms of protection. On the other hand, the practice shows that this system has many drawbacks, it is incoherent and inefficient. The nature law and legislation systems need to be changed. At the end of 2010, a lot of supporting units, operating within national parks vanished. The solution based on the transformation of national parks into the private sector business may lead to their commercialization and force them to use natural resources without reasonable limits.